

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Kamila Polášková

**Analýza současné akademické diskuze ve
Spojených státech k problematice úplného
jaderného odzbrojení**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Kamila Polášková**
Vedoucí práce: **Mgr. et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.**
Oponent práce: **PhDr. Vlastislav Bříza, PhD.**
Datum obhajoby:
Hodnocení:

Bibliografický záznam

POLÁŠKOVÁ, Kamila. *Analýza současné akademické diskuze ve Spojených státech k problematice úplného jaderného odzbrojení*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2010. 47 s. Vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Kryštof Kozák, PhD.

Anotace

Bakalářská práce mapuje americkou diskuzi k problematice úplného jaderného odzbrojení, které se v posledních letech stalo opět aktuálním tématem, k čemuž mimo jiné přispěl nástup nového amerického prezidenta Baracka Obamy.

V úvodní části se pokouším vymezit historické iniciativy, které se věnovaly úplnému jadernému odzbrojení. V hlavní části práce se nejprve věnuji představení hlavních názorových proudů a analýze argumentů jejich představitelů v souvislosti s jednotlivými spornými body v této otázce. Poté se zaměřuji na klíčové překážky, které brání v prosazení světa bez jaderných zbraní. Jednotlivé problémy nejprve popisují a následně se snažím rozebrat a zhodnotit jejich řešení navrhané zastánci úplného jaderného odzbrojení. Analýza současné akademické debaty na toto téma nabízí vhled do celé složité problematiky úplného jaderného odzbrojení.

Annotation

Bachelor thesis offers an in-depth analysis of the current academic debate in the United States concerning to the issue of complete nuclear disarmament. Abolishing of nuclear weapons has once again become an up-to-date topic in the American academic discourse, among other things due to the recent efforts of president Barrack Obama on this field.

The historical introduction of my thesis describes past initiatives related to the elimination of the world's entire nuclear arsenal. In the main part are analysed main streams within the academic debate and particular arguments of their representatives in relation with individual issues in this matter. It is also focusing on particular obstacles on the way to the world without nuclear weapons while every issue and its solutions suggested by the advocates of nuclear weapons' abolition are analysed

and evaluated. The analysis of the current academic discourse on this topic gives us an insight to the complex issue of abolition of nuclear weapons.

Klíčová slova

jaderné zbraně, odzbrojení, svět bez jaderných zbraní, Spojené státy americké, akademická debata

Keywords

nuclear weapons, disarmament, nuclear-weapon-free world, United States, academic discourse

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.

Souhlasím s tím, aby tato práce byla univerzitou zpřístupněna veřejnosti a používána pro účely výzkumu a studia v souladu s autorským právem.

V Praze dne 20.5.2010

Kamila Polášková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. et Mgr. Kryštofu Kozákovi, PhD. za odborné vedení, podnětné poznámky, přátelský přístup a trpělivost při zpracovávání mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	8
1. Vývoj snah o úplné jaderné odzbrojení	14
1.1 Vývoj snah o úplné jaderné odzbrojení během Studené války a na počátku devadesátých let	14
1.2 Posun v diskuzi v souvislosti s vývojem mezinárodní situace od devadesátých let po současnost	19
2. Argumenty zastánců a odpůrců úplného jaderného odzbrojení	23
2.1 Vymezení hlavních názorových proudů	23
2.2 Koncepční spory v obecném přístupu k úplnému jadernému odzbrojení.....	25
3. Konkrétní překážky na cestě k úplnému jadernému odzbrojení a navrhovaná řešení	32
3.1 Vytyčení hlavních překážek.....	32
3.2 Zhodnocení návrhů na řešení a jejich limitů.....	35
Závěr	40
Summary	43
Seznam pramenů a literatury	44

Úvod

V dubnu 2009 přednesl současný americký prezident Barack Obama projev v Praze, ve kterém deklaroval, že se Spojené státy postaví do čela snahy o eliminaci jaderných zbraní. Tímto krokem amerického prezidenta dostalo téma úplného jaderného odzbrojení, které do té doby bylo předmětem především akademických diskuzí, nejen relevanci jakožto téma mezinárodní politiky, ale stalo se také populárním tématem v médiích. Myšlenkou úplného jaderného odzbrojení se bude zabývat i tato práce, která se však zaměří na současnou akademickou diskuzi ve Spojených státech a bude analyzovat názory, které se v této diskuzi vyskytují. Cílem práce je představení jednotlivých názorových proudů a zhodnocení argumentů a navrhovaných řešení problémů, které se na cestě k jadernému odzbrojení vyskytují.

Téma jaderného odzbrojování je velmi rozsáhlé. Spadají pod něj nejrůznější odzbrojovací konference a smlouvy z doby Studené války, z období těsně po ní, ale i události tohoto roku, kdy prezidenti Spojených států a Ruska podepsali novou odzbrojovací smlouvu START, jakožto i další témata, jako proliferace, nebezpečí jaderného terorismu a tak podobně. Jako takové je ale jaderné odzbrojení širokým tématem neuchopitelným pro rozsah bakalářské práce, a proto jsem ho zúžila na téma úplného jaderného odzbrojení a s ním spojené akademické debaty.

Jak napovídá již název, práce se zabývá pouze akademickou diskuzí ve Spojených státech, protože analyzovat celosvětovou diskuzi by opět přesahovalo možnosti bakalářské práce. Diskuzi se pokouším pojmout z hlediska významu jednotlivých argumentů, jedinou chronologickou částí je tedy pouze historický úvod. Spojené státy jsem si vybrala nejen na základě projevu prezidenta Obamy, který si myšlenku úplného jaderného odzbrojení osvojil jako součást své politiky, ale také proto, že jsou Spojené státy v současnosti nejvýznamnější jadernou velmocí. Diskuzi ve Spojených státech činí velmi zajímavou to, nakolik je živá a jaké různé pohledy na celou problematiku se v ní objevují. Mezi akademiky v USA panuje poměrně velká neshoda, která se odráží v opačných názorech odpůrců a zastánců úplného jaderného odzbrojení. Na obou stranách se nachází vlivné a známé osobnosti akademického prostředí s dlouholetými zkušenostmi, kterým těžko někdo může vytýkat neznalost problematiky. Jako příklad nám může posloužit například profesor z Columbia

University Robert Jervis¹, který se jadernými zbraněmi dlouhodobě zabývá a jehož názory se v této oblasti shodují s jeho celkově neorealistickým postojem: stabilizační funkci jaderných zbraní je nakloněn a jejich existenci nepřikládá fatální význam. Na druhé straně názorového spektra stojí například Henry Kissinger nebo George Shultz², kteří zastávají opačný názor a na něž se odvolávají mnozí zastánci úplného jaderného odzbrojení. V samotné Americe tedy chybí jasná pozice na takto závažnou otázku. Z tohoto důvodu mi přijde podnětné akademickou diskuzi podrobněji analyzovat a pozastavit se nad tím, proč se akademici neshodnou – tedy jaké mají důvody a argumenty pro svůj postoj. Když se na tuto diskuzi podrobněji podíváme, dozvíme se také hodně o problematice jaderného odzbrojení jako takové a jednotlivých dílčích potížích, se kterými se příznivci úplného jaderného odzbrojení potýkají při jeho prosazování.

Vzhledem k tomu, že se jedná o zmapování akademické diskuze, analyzuji výhradně názory členů různých think tanků a institucí, které se ve Spojených státech zabývají mezinárodní politikou a bezpečností. Mohou se zde tedy vyskytnout i citace neamerických autorů, kteří ovšem ve výše popsanych institucích figurují nebo přímo reagují na konkrétní vyjádření amerických akademiků, čímž se stávají jejich názory relevantními pro moji práci.

Diskuze na akademické půdě se samozřejmě nerozpoutala až po Obamově projevu, naopak se v akademickém prostředí články na toto téma vyskytují stále, i když s rozdílnou intenzitou. V posledních letech kvůli novým podnětům, jako jsou například iránský a severokorejský jaderný program či nebezpečí nukleárního terorismu, diskuze opět nabrala na intenzitě. Proto co se týká časového vymezení této práce, s výjimkou historického úvodu se především zabývám zmapováním akademické diskuze v posledním desetiletí, protože se změnou mezinárodního uspořádání, odezněním starých problémů a nástupem těch nových ztratila spousta názorů a argumentů z dob Studené války a počátku devadesátých let na své aktuálnosti.

¹ Profesor Robert Jervis, teoretik mezinárodních vztahů, působí na Columbia University. Své názory představil na přednášce na FSV UK dne 4.5.2010. Jinak např. viz: Schouten, Peer: Theory Talk #12: Robert Jervis on Nuclear Weapons, Explaining the non-Realist Politics of the Bush Administration and US Military Presence in Europe, Theory Talks, 2008, dostupné z: <http://www.theory-talks.org/2008/07/theory-talk-12.html>, citováno dne 6.3.2010.

² Schultz, George P., Perry, William J., Kissinger, Henry A., Nunn, Sam: Call for a World Free of Nuclear Weapons. *The Wall Street Journal*, January 4, 2007 a Schultz, George P., Perry, William J., Kissinger, Henry A., Nunn, Sam: Toward a Nuclear Free World. *The Wall Street Journal*, January 15, 2008.

Struktura práce

Úvodní část se zabývá historickým kontextem, přičemž kapitola 1.1 se chronologicky pozastavuje nad vybranými historickými událostmi od konce druhé světové války do devadesátých let. Tyto dva milníky jsem vybrala z logických důvodů, protože od konce druhé světové války se datuje existence jaderných zbraní a právě v té době, po jejich prvním a posledním válečném použití, kdy byly shozeny na japonská města Hirošimu a Nagasaki, se rozpoutala první debata o jejich vhodnosti, legitimitě a bezpečnosti. V této kapitole se snažím mapovat jednotlivé iniciativy v podobě petic, vládních plánů, projevů, ale i konkrétních mezinárodních smluv, které o eliminaci jaderných zbraní pojednávaly. Vrcholem první kapitoly je přelom osmdesátých a devadesátých let, kdy na konci Studené války došlo k důležitému setkání amerického prezidenta Reagana a prvního tajemníka SSSR Gorbačova v Reykjavíku, které sice skončilo neúspěchem v otázce eliminace jaderných zbraní, nicméně pozitivně ovlivnilo vyjednání důležitých odzbrojovacích smluv.

Kapitola 1.2 navazuje na předchozí kapitolu a rozebírá události posledních dvaceti let, které bezprostředně vedly ke zintenzivnění současné diskuze. Snažím se v ní tedy nastínit proměnu mezinárodního uspořádání, která se udála od konce Studené války. Skončilo sice bipolární rozdělení světa, kdy hlavní hrozbu pro Spojené státy představoval Sovětský svaz, ale na druhou stranu se objevila spousta nových problémů, které přinesly nové bezpečnostní hrozby. V případě jaderných zbraní sice na jednu stranu přestal existovat hlavní nepřítel, kterého bylo potřeba odstrašovat, na druhou stranu se ale vyskytli noví nebezpeční nepřátelé, proti kterým tradiční studenoválečná doktrína jaderného odstrašování nefunguje. Tuto kapitolu jsem oddělila od té předchozí právě kvůli posunu v mezinárodní situaci, který v určitých oblastech činí některé argumenty ze studenoválečných let poněkud zastaralými a neaplikovatelnými. Naopak události popisované v kapitole 1.2 jsou aktuální pro současnou diskuzi, kterou se zabývá tato práce.

Druhá část práce je věnována argumentům zastánců a odpůrců úplného jaderného odzbrojení. Nejprve v ní vytyčuji v podkapitole 2.1 jednotlivé názorové proudy a pokouším se analyzovat, jaké povahy jsou jejich argumenty – jinými slovy zda-li se v jejich názoru odráží spíše nějaké teoretické přesvědčení nebo jestli se zabývají výhradně konkrétními otázkami. Argumenty se totiž vyskytují ve dvou rovinách, kdy některé vycházejí z teoretického hlediska chování států a jiné zkoumají

konkrétní problémy a nebezpečí plynoucí z existence nebo případné eliminace jaderných zbraní. Část 2.2 se zabývá koncepčními spory v otázce úplného jaderného odzbrojení. U jednotlivých sporných bodů představuji diskuzi, která kolem nich probíhá, a pokouším se vymezit hlavní názorové střety u každého z nich.

Úplné jaderné odzbrojení v dnešní době představuje stále pouze teoretický koncept, přičemž sami jeho příznivci si uvědomují řadu problémů, se kterými by se svět musel vyrovnat, aby bylo možné jaderné odzbrojení prakticky provést. Tyto překážky se snažím nastínit v kapitole 3.1. Mnoho think tanků a jejich představitelů nakloněných myšlence úplného jaderného odzbrojení se věnuje podrobnému rozpracování řešení jednotlivých překážek. Tuto iniciativu bych ráda představila ve finální části práce 3.2, kde shrnu návrhy řešení jednotlivých problémů probíraných v předchozí části. Tyto návrhy na řešení překážek v cestě ke světu bez jaderných zbraní by měly nastínit, do jaké míry je úplné odzbrojení reálné.

Zhodnocení literatury

Sekundární literatury existuje na téma úplného jaderného odzbrojení relativně velké množství, nicméně pro účely této práce se v mnoha ohledech zdála být nedostatečná, především z důvodu nerovnoměrného pokrytí obou názorových proudů. Publikací a akademických článků zabývajících se úplným jaderným odzbrojením a překážkami, které by se pro jeho uskutečnění musely vyřešit, je celá řada. Naopak studií, které by se explicitně věnovaly argumentům, z jakého důvodu by se k eliminaci jaderných zbraní nemělo přistoupit, se v současně době objevilo až na teoretické práce mnohem méně.

Za hlavní dílo podporující myšlenku úplného jaderného odzbrojení, ze kterého jsem vycházela, považuji *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate* od editorů George Perkovicha a Jamese M. Actona³, kteří podrobně popsali problémy, se kterými se světové společenství bude potýkat na cestě k úplnému jadernému odzbrojení a po něm. Postupně rozebírají jednotlivé problematické oblasti, jako jsou například verifikační procesy či otázka, co by se stalo a jak by se reagovalo ve chvíli, kdy by nějaký stát znovu získal jadernou zbraň. Na každý nadnesený problém se snaží navrhnout nejvhodnější řešení. Slabostí jejich práce je ale fakt, že se věnují podrobně situacím,

³ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. Carnegie Endowment for International Peace, 2009.

kteře by mohly nastat po eliminaci jaderných zbraní, nezabývají se již ale tak pečlivě situacemi, které by naopak nastaly těsně před odzbrojením ve chvíli, kdy by jaderné státy měly již velmi malý počet zbraní. V té chvíli by totiž byla stabilita sil nanejvýš zranitelná případným porušením pravidel. Navíc bude nutné řešit především tyto náročné scénáře před tím, než by se dalo o schůdnosti úplného jaderného odzbrojení začít hovořit. Druhou slabinou, kterou jejich dílo představuje především z hlediska potřeb této bakalářské práce je fakt, že se vůbec nedotýkají otázky proč vlastně odzbrojovat – nezveřejňují zde důvody, které je vedou k postoji, že se má odzbrojit. Pro moji práci tedy nenabízejí žádný konceptuální základ svých argumentů a řeší pouze konkrétní rovinu této problematiky. Úplné jaderné odzbrojení pro ně představuje jasný a chtěný cíl, se kterým čtenáře seznámí hned na počátku jako s faktem. Významným přínosem tohoto díla jsou obě části: v první části samotní editoři nejen vyjmenovávají jednotlivé problémy, ale pokoušejí se na ně najít i možná řešení. Ve druhé části naopak dávají prostor k vyjádření dalším sedmnácti akademikům různých národností, čímž se jim podařilo rozpoutat podnětnou diskuzi. Jejich úspěch odráží velmi časté citace jejich díla v mnohých nových analýzách i novinových článcích.

Pokud bychom se podívali na druhou stranu názorového spektra, vyskytuje se zde například velmi teoretické dílo Z. Kriegera a A. I. Rotha *Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory*,⁴ které se na rozdíl od předchozího díla, jak je patrné již z názvu, zabývá výhradně spory v konceptuální rovině – a to pouze spory mezi jednotlivými frakcemi tábora odpůrců jaderného odzbrojení. Radikálním odpůrcem úplného jaderného odzbrojení je také Keir Lieber, který se tímto tématem zabývá na Chicagské univerzitě, kde působí v oboru bezpečnostních studií a mezinárodních vztahů. Ve svých článcích se systematicky věnuje jaderným zbraním a jejich odstrašovacímu potenciálu. Bohužel v nich nenajdeme explicitně položené argumenty, proč by se odzbrojit nemělo. Věnuje se naopak konkrétním důvodům, proč by se jaderné zbraně měly modernizovat a jaké nové druhy by se měly vyvíjet. Pro svou bakalářskou práci jsem čerpala především z jeho článku *The Nukes We Need, Preserving the American Deterrent*⁵, který publikoval se svým kolegou Darylem G. Presseem. Oceňuji jeho dílo jako protiváhu

⁴ Krieger, Zanvyl, Roth, Ariel I.: Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory. *International Studies Review* 9 (2007), str. 369-384.

⁵ Lieber, Keir A., Press, Daryl G.: The Nukes We Need, Preserving the American Deterrent. *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 6 (November/December 2009), str. 39-51.

k většině ostatních, protože nabízí názory jasného odpůrce jaderných zbraní, který se nezabývá jen teoretickou rovinou.

Přínosným, srozumitelným a dobře formulovaným článkem je dílo profesora Williama Walkera *President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint*⁶ z počátku roku 2009, ve kterém přináší celkem výstižnou analýzu důvodů, proč se opět začíná hovořit o úplném jaderném odzbrojení, proč bude pravděpodobně prosazováno a co by naopak mohlo vést k upuštění od této myšlenky. S odstupem, který dnes po roce a půl Obamovy administrativy máme, tento článek prokazuje autorovu schopnost střízlivě odhadnout situaci. Největším přínosem je jeho aktuálnost a také fakt, že se autor seriózním způsobem pustil do hodnocení a odhadu současné americké politiky v této oblasti.

Pro teoretickou část jsem také chtěla vycházet z článků Lawrence Freedmana, který se touto tematikou zabývá. Nicméně článek *A new theory for nuclear disarmament*⁷, podobně jako jeho další současná vyjádření na toto téma, pouze shrnují mezinárodní situaci a nový světový řád, což pro účely mé práce nepřineslo nic nového. Freedman mluví o tom, že v dnešním světě již neplatí staré teorie, a proto je potřeba přijít s teorií novou, což však v podstatě logicky vyplývá z celé problematiky.

Ráda bych se pozastavila také u dvojice autorů Michaela Quinlana a Michaela MccGwira. Michael Quinlan publikoval v roce 1993 článek *The future of nuclear weapons: policy for Western possessors*⁸, ve kterém odmítal myšlenku eliminace jaderných zbraní. V reakci na tento článek zveřejnil Michael MccGwire *Is there a future for nuclear weapons?*⁹, ve kterém se snaží bod po bodu vyvrátit Quinlanova tvrzení a obhájit tak myšlenku eliminace jaderných zbraní. Články samozřejmě vzhledem k roku vydání ztrácí na aktuálnosti některých argumentů, nicméně nabízejí velmi seriózní vhled do obou táborů – odpůrců i zastánců úplného jaderného odzbrojení.

⁶ Walker, William: *President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint. Proliferation Papers*, IFRI – Security Studies Center, Winter 2009.

⁷ Freedman, Lawrence: *A new theory for nuclear disarmament. Bulletin of the Atomic Scientists*, July/August 2009, str. 14-29.

⁸ Quinlan, Michael: *The future of nuclear weapons: policy for Western possessors. International Affairs* 69, 3 (1993), str. 485-496.

⁹ MccGwire, Michael: *Is there a future for nuclear weapons? International Affairs* 70, 2 (1994), str. 211-228.

1. Vývoj snah o úplné jaderné odzbrojení

Snaha o prosazení úplného jaderného odzbrojení, kterým se moje práce bude zabývat, není novinkou posledních let. Ve skutečnosti se takové snahy v historii existence jaderných zbraní objevily ve třech vlnách, kterým bych se na úvod chtěla stručně věnovat a poté nastínit pozadí čtvrté vlny, ve které se nyní podle spoluzakladatele centra Henryho L. Stimsona Michaela Krepona nacházíme.¹⁰

Jak nastiňuje Michael Krepon, myšlenka úplného jaderného odzbrojení přichází a odchází v jednotlivých cyklech, přičemž když bylo odzbrojení v historii nejvíce potřebné (tedy hrozilo akutní nebezpečí ze závodu ve zbrojení případně přímo i riziko neuvážené nukleární konfrontace), bylo také nejnáročnější ho dosáhnout kvůli neschopnosti a nevoli velmocí dohodnout se; když se naopak naskytla příležitost úplné jaderné odzbrojení prosadit díky příznivé mezinárodní situaci, jako například po konci studené války, jeho prosazení se nezdálo tolik potřebné právě kvůli relativnímu uvolnění napětí mezi státy.¹¹

Následující dvě podkapitoly se věnují vývoji snah o úplné jaderné odzbrojení od počátku Studené války až po současnost.

1.1 Vývoj snah o úplné jaderné odzbrojení během Studené války a na počátku devadesátých let

První vlna snah o úplné jaderné odzbrojení přišla bezprostředně po konci druhé světové války, respektive po prvním a jediném použití jaderných zbraní v Hirošimě a Nagasaki. Nicméně i těsně před ním se ozývaly hlasy varující před bezpečnostními problémy, které mohou se zbraněmi tohoto typu nastat, a volající po jejich kontrole. Ještě za války, v letech 1944 a 1945, dánský fyzik spolupracující na projektu Manhattan Niels Bohr předpovídal, že použití jaderné zbraně povede k závodu ve zbrojení ze

¹⁰ Toto rozdělení vyplývá z logiky klíčových událostí po druhé světové válce a během studené války. Používají ho i renomovaní autoři zabývající se úplným jaderným odzbrojením. Přímo o „čtvrté vlně“ mluví ve svém díle Michael Krepon - viz: Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 88-93. Podobně William Walker mluví o dnešní době jako o „comebacku“ úplného jaderného odzbrojení – viz: Walker, William: President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint. *Proliferation Papers*, IFRI – Security Studies Center, Winter 2009, str. 11.

¹¹ Tento jev je autorem nazýván jako „the abolition paradox“ – viz: Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 91.

strany Ruska, které se bude cítit ohrožené, a volal po mezinárodní kontrole.¹² Přibližně měsíc před svržením bomb na japonská města napsali jaderní vědci petici prezidentovi USA Harrymu Trumanovi, ve které ho vyzvali k zodpovědnému zvážení, zda-li mají Spojené státy „nést zodpovědnost za otevření dveří do nové éry pustošení nepředstavitelného měřítka.“¹³ Po svržení jaderných bomb se ozvali zástupci z Federace amerických vědců, kteří se podíleli na vývoji jaderné zbraně (mezi nimi například i Albert Einstein), zděšení z následků svého výtvoru a volající po mírovém využití atomu. Zdůrazňovali nutnost zavést efektivní kontrolu jaderného zbrojení, které vnímali jako nutný vedlejší efekt toho, že se Spojeným státům podařilo dosáhnout úspěchu v této oblasti, když ničivou nukleární zbraň vynalezli.¹⁴ Výzvy ze strany vědců byly následovány Acheson-Lilienthalovou zprávou z března 1946, která měla připravit plán na zničení jaderných zbraní, jímž se zabývala komise Spojených národů pro atomovou energii UNAEC (United Nations Atomic Energy Commission) vytvořená v lednu 1946. Zpráva zpochybňovala, že by bylo možné pouze inspekcemi zaručit mírové využívání jaderné energie. Navrhovala, aby se předešlo proliferaci jaderných zbraní uložením veškerého štěpného materiálu pod mezinárodní dohled. Nicméně i když tato zpráva zdůrazňovala, že jediným způsobem, jak je možné dosáhnout chtěného stavu, je spolupráce mezi Sovětským svazem a Spojenými státy, která byla podmíněna odstraněním amerického monopolu v držení jaderných zbraní, nenavrhovala konkrétní dobu nebo způsob, jak by se měly státy zbraní zbavit.¹⁵ Navazující Baruchův plán z června 1946 dal návrhům ze zprávy konkrétní podobu, když se snažil vytvořit systém penalizací za porušení dohody o úplném vzdání se jaderných zbraní, o kterých měla rozhodovat OSN. Členové rady bezpečnosti se ale podle Barucha měli vzdát možnosti vetovat rozhodnutí ohledně penalizací, aby nebylo možné blokovat rychlé jednání potřebné v případě znovuvyzbrojování nějakého státu. Tato podmínka se nelíbila

¹² Jeho názory zřetelné v: Bohr, Niels: Open Letter to the United Nations. June 9, 1950. Dostupné z: <http://www.atomicarchive.com/Docs/Deterrence/BohrUN.shtml>, citováno dne 6.3.2010.

¹³ Szilard, Leo and 69 co-signers: *Petition to the President of the United States*, July 17, 1945. Harry S. Truman Library. Dostupné z: http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/bomb/large/documents/index.php?document_date=1945-07-17&documentid=79&studycollectionid=abomb&pagenumber=1, citováno dne 6.3.2010.

¹⁴ Federation of American Scientists. Dostupné z: http://www.fas.org/member/member_history.html, citováno dne 6.3.2010.

¹⁵ The Acheson-Lilienthal and Baruch Plans, U.S. Department of State. Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/88100.htm>, citováno dne 6.3.2010 a The Acheson-Lilienthal Report on the International Control of Atomic Energy, Washington, D. C. March 16, 1946. Dostupné z: http://www.fissilematerials.org/ipfm/site_down/ach46.pdf, citováno dne 6.3.2010.

Sovětskému svazu, který se nechtěl vzdát svého práva veto kvůli pocitu, že je OSN ovládaná Spojenými státy a také se Sovětům nezamlouvaly mezinárodní inspekce. Protože k přijetí Baruchova plánu bylo potřebné jednomyslné schválení, stačilo Sovětskému svazu (spolu s Polskem), aby se zdržel hlasování a tak docílil nepřijetí plánu.¹⁶ Tyto první pokusy o dosažení úplného jaderného odzbrojení tedy skončily neúspěchem.

Narůstající konflikt mezi Východem a Západem, ve kterém jaderné zbraně představovaly strategickou hodnotu pro obě strany, zapříčinil, že se nepovedlo podobnou diskuzi znovu v příštích letech rozpoutat. Nicméně se v této době staly dvě ojedinělé události, které se týkaly úplného jaderného odzbrojení a které stojí za to zmínit – konkrétně se jedná o proslov amerického prezidenta Eisenhowera *Atoms for Peace* a uzavření Smlouvy o nešíření jaderných zbraní. V roce 1953 předstoupil prezident Eisenhower před Valné shromáždění OSN s návrhem, jak se vypořádat s narůstajícím nebezpečím v podobě závodu ve zbrojení mezi USA a SSSR. Kromě vyhrocování situace mezi oběma velmocemi si také uvědomoval nebezpečí plynoucí z proliferační jaderných zbraní. Navrhl vytvoření Mezinárodní agentury pro atomovou energii pod záštitou Spojených národů, která v roce 1957 skutečně vznikla. Agentura měla schraňovat uran použitelný pro výrobu jaderných zbraní a štěpné materiály a poskytovat je státům pro mírové účely. Eisenhower prohlásil, že jsou Spojené státy „odhodlány vyřešit jaderné dilema, (...) najít způsob, aby zázračná lidská vynalézavost nemusela být zasvěcena smrti člověka, ale jeho životu.“¹⁷ Jeho ideou tedy bylo, aby jaderná energie přestala fungovat jako politický nástroj nátlaku a vytváření strachu, nakonec ale i tato iniciativa zapadla, mimo jiné proto, že kdyby se sdílely zkušenosti a know-how a zároveň by byl všem zemím dostupný potřebný materiál, hrozilo by nebezpečí zneužití v podobě pokusu tajně vyrobit jadernou zbraň.

V roce 1968, v době kdy již jaderné zbraně vlastnily kromě Spojených států i Sovětský svaz (od roku 1949), Velká Británie (1952), Francie (1960) a Čína (1964), došlo k podepsání Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, která na rozdíl od dalších studenoválečných, často bipolárních smluv, obsahovala zmínku o úplném jaderném

¹⁶ The Baruch Plan, June 14, 1946, Atomic Archive. Dostupné z: <http://www.atomicarchive.com/Docs/Deterrence/BaruchPlan.shtml>, citováno dne 6.3.2010 a The Acheson-Lilienthal and Baruch Plans, U.S. Department of State. Dostupné z: <http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/88100.htm>, citováno dne 6.3.2010.

¹⁷ Eisenhower, Dwight D.: *Atoms for Peace*. 1953, December 8. Dostupné z: http://www.iaea.org/About/history_speech.html, citováno dne 6.3.2010.

odzbrojení jako o chtěném cíli, kterého je třeba dosáhnout. Podepsané státy v preambuli smlouvy deklarují vůli „dosáhnout co nejdříve ukončení závodu ve zbrojení“ a „zaručují se podniknout efektivní opatření pro umožnění úplného jaderného odzbrojení.“ Tohoto cíle se má dosáhnout pomocí „budování vzájemné důvěry mezi státy, likvidace všech existujících zásob jaderných zbraní a jejich eliminace z vojenských arzenálů jednotlivých států.“¹⁸ V článku VI se státy k těmto cílům zavazují společně s vyjádřením snahy docílit úplného jaderného odzbrojení pod přísnou a efektivní mezinárodní kontrolou v co nejkratším čase.¹⁹

Během sedmdesátých let se vztahy mezi oběma supervelmocemi nejprve zlepšily natolik, že byla v roce 1972 dojednána smlouva SALT, která nastavovala stropy pro jaderné zbrojení. Její rozšíření SALT II v roce 1979 už nebylo ratifikováno Spojenými státy z důvodu vpádu sovětských vojsk do Afghánistánu. V roce 1981 nastoupil do funkce prezidenta USA Ronald Reagan, během jehož administrativy se napětí mezi oběma zeměmi stupňovalo a opět se masivně zbrojilo. Právě v této době obnoveného závodu ve zbrojení, v kontextu zhoršování vztahů, Reaganovy doktríny a jeho Strategické obranné iniciativy propukla, podle již zmiňovaného Michaela Krepona, druhá vlna snah o úplné jaderné odzbrojení v kontextu narůstajícího strachu z možného jaderného konfliktu.²⁰

Nakonec tím, kdo během druhé vlny nejvíce prosazoval úplné jaderné odzbrojení a spolu s tím napadal logiku a etičnost doktríny vzájemně zaručeného zničení, byl sám Ronald Reagan.²¹ V říjnu 1986 došlo na summitu v Reykjavíku k překvapivému průlomů v oblasti jaderného odzbrojování, když sovětský první tajemník Gorbačov s Reaganem hovořili o úplném jaderném odzbrojení. Postupnými

¹⁸ Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, June 1, 1968. IAEA Information Circular, str. 1-2. Dostupné z: <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/infcirc140.pdf>, citováno dne: 6.3.2010.

¹⁹ Ibid., str. 4.

²⁰ Podle Bulletinu jaderných vědců a jejich „hodin soudného dne“ (Doomsday clock, které označují, jak moc se lidstvo přiblížilo k sebezničení) se právě v letech 1981 a 1984 svět dostal na hodnotu čtyř, respektive tří minut do půlnoci. Pro srovnání, hodnoty těchto pomyslných hodin se od doby, kdy Bulletin vznikl v roce 1947, pohybovaly mezi sedmnácti a dvěma minutami do půlnoci. Hodnotou nejvíce se blížící ke zničení lidstva byly pouze jednou dvě minuty do půlnoci v roce 1953, poté co Spojené státy otestovaly zničující termonukleární bombu. Rok 1984 byl vědci srovnáván co se týče naléhavosti hrozby s rokem 1949, kdy Sověti vynalezli jadernou bombu. Viz: Doomsday clock, Bulletin of the Atomic Scientists. Dostupné z: <http://www.thebulletin.org/content/doomsday-clock/timeline>, citováno dne: 6.3.2010.

²¹ Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 89.

návrhy na eliminaci konkrétních typů jaderných zbraní došli oba nejprve k návrhu americké strany na zničení všech balistických raket během deseti let a vzápětí k sovětskému rozšíření této myšlenky na eliminaci všech jaderných zbraní. Jako podmínku si ale Gorbačov kladl zastavení strategické obranné iniciativy (SDI – Strategic Defense Initiative), k čemuž Reagan nechtěl přistoupit – nechtěl se zbavit případné pojistky pro případ ohrožení Spojených států v podobě defenzivního raketového systému pro obranu. Nabídl ale Gorbačovovi, že se Spojené státy podělí se Sovětským svazem o technologii SDI. Gorbačov na tuto nabídku nepřistoupil, protože nevěřil v dodržení takového slibu a obával se přesunutí závodu ve zbrojení do vesmíru. Na této neshodě celé jednání ztroskotalo.²² I když se může summit v Reykjavíku jevit jako neúspěch, ve skutečnosti se, jak jsem již naznačovala, jednalo o průlom, který podnítl a usnadnil přijetí Smlouvy o likvidaci raket středního a kratšího doletu, tzv. smlouvu INF v prosinci 1987. Na základě této smlouvy, poprvé v historii existence jaderných zbraní, došlo ke skutečné eliminaci jejich určitého typu – do této chvíle smlouvy nejdříve pouze nastavovaly stropy ohledně počtu jaderných zbraní a teprve poté i určovaly jejich snížení. Ovšem až smlouva INF je považovaná „z právního hlediska za milník jaderného odzbrojení“²³, protože skutečně redukovala jaderný arzenál obou velmocí.²⁴

Devadesátá léta jsou označovaná jako období třetí vlny snah o odzbrojení. Tato vlna je ale od předchozích dvou odlišná, protože se diskuze o odzbrojení nerozpoutala z důvodu velkého strachu z jaderné války nebo zbraní obecně, ale proto, že situace na mezinárodním poli byla naopak nakloněna možnosti uvažovat o eliminaci jaderných zbraní. Studená válka po více než 40 letech skončila, Sovětský svaz se rozpadl, Rusko a Spojené státy začaly vyjednávat o smlouvách nastavujících limity pro strategické jaderné zbraně. Napětí mezi oběma zeměmi povolilo natolik, že lidé začali věřit schůdnosti a proveditelnosti radikálních změn v jejich jaderných arzenálech. Najednou zmizel hlavní nepřítel, nebylo již potřeba někoho zastrašovat. Po světě se etablovaly skupiny odborníků předkládající argumenty pro úplné jaderné odzbrojení – Tokijské fórum v Japonsku, Canberrská komise v Austrálii nebo podobný tým v Americe pod

²² The Reykjavik File: Previously Secret Documents from U.S. and Soviet Archives on the 1986 Reagan-Gorbachev Summit. The National Security Archive. Document 9, 11, 13, 15. Dostupné z: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB203/index.htm>, citováno dne: 6.3.2010.

²³ Bříza, Vlastislav: *Kontrola, regulace a úprava jaderného zbrojení*, doktorandská disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, 2009, str. 22.

²⁴ Ibid., str. 18-31 a 192-200.

záštitou Centra Harryho L. Stimsona, ve kterém se sešli američtí bezpečnostní experti jako Andrew Goodpaster, který působil jako hlavní poradce ministra zahraničí George Shultze za Reaganovy administrativy, nebo Paul Nitze, bezpečnostní poradce prezidentů za Studené války, hlavní vyjednaváč smlouvy INF a speciální poradce Ronalda Reagana pro otázku kontroly zbrojení. Tito dva spolu s dalšími experty mluvili o nutnosti podniknout postupné kroky vedoucí k úplnému jadernému odzbrojení kvůli americké národní bezpečnosti. Jak správně odhadovali, „bez pořádných opatření zaručujících nešíření jaderných zbraní (...) budou Spojené státy jistě čelit novým jaderným hrozbám.“²⁵ Podobných iniciativ, zpráv zpracovaných komisemi a vyjádření proběhla v 90. letech celá řada,²⁶ nicméně tato třetí vlna snah o úplné jaderné odzbrojení se nakonec ukázala být tou nejslabší. Jak poukazuje Michael Krepon, objevil se zde paradox úplného jaderného odzbrojení: ve chvíli, kdy byla mezinárodní situace příhodně nakloněná možnosti alespoň začít se vážně zaobírat touto myšlenkou, přestala být nutnost odzbrojit prioritou a objevily se jiné a akutnější problémy, které bylo třeba řešit.²⁷

1.2 Posun v diskuzi v souvislosti s vývojem mezinárodní situace od devadesátých let po současnost

Po několikaletém zpomalení pokroku v prosazování úplného jaderného odzbrojení začala na počátku 21. století znovu sílit diskuze o jeho vhodnosti a potřebnosti, u které je důležité uvědomit si, v jakém kontextu vznikla, a kdo jsou obhájci a odpůrci eliminace jaderných zbraní. V této kapitole bych se chtěla zabývat okolnostmi rozpoutání této nové debaty, představení názorových proudů a jejich zástupců bude předmětem následující části.

Snad nejnapadnějším rozdílem mezi epochou konce Studené války a počátkem nového tisíciletí je pozměněný mezinárodní systém, který se v posledních dvaceti letech

²⁵ Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 90.

²⁶ Iniciativy z 90. let jsou popsány v Cirincione, Joseph: New Initiatives Towards a World with Fewer Nuclear Weapons. In: Carnegie Disarmament, 1997. Dostupné z: <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=144>, citováno dne: 6.3.2010; dále např. MccGwire, Michael: Is there a future for nuclear weapons? *International Affairs* 70, 2 (1994), str. 211-228.

²⁷ Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 90-91.

etabloval. S koncem Studené války skončila i rivalita dvou supervelmocí, Spojených států a Sovětského svazu, čímž odeznělo nebezpečí většího válečného konfliktu mezi nimi. Sama tato změna vyvolala hned na počátku 90. let uvolnění, které se odráželo ve snahách otevřít cestu k úplnému jadernému odzbrojení. Starý světový řád byl ovšem nahrazen novým, který přinesl nová nebezpečí v podobě regionů trpících chronickou nestabilitou.²⁸ Problém je zesílen tím, že se v těchto nestabilních oblastech vyskytují aktéři, kteří jaderné zbraně vlastní nebo na jejich vlastnictví aspirují. Prozatím jsou jimi pouze státy, panují ale obavy, aby jaderné zbraně nezískali také nestátní aktéři, například teroristické organizace typu Al-Káidy. Dnes se sice nepředpokládá, že by mohlo dojít k jaderné válce mezi dvěma státy, nebezpečí jaderného útoku však začíná být stále aktuálnější, na což poukazoval i prezident Spojených států Barack Obama ve svém projevu v Praze v dubnu 2009.²⁹

Nový světový řád a nové výbušné regiony přinášejí i další fenomén, se kterým se možná v budoucnu mohou Spojené státy a západní svět potýkat. Pokud totiž budou zasahovat do regionálních konfliktů, může se stát, že se ocitnou v konvenčním vojenském konfliktu se státem, který vlastní jaderné zbraně. Karl Lieber poukazuje například na Čínu, Severní Koreu nebo Írán: tyto země představují pro Spojené státy určitou hrozbu, a přitom jaderné zbraně skutečně mají případně se o ně snažit.³⁰

Dalším obrovským problémem, který začal opět přitahovat pozornost na téma jaderných zbraní, se stala pokračující proliferace jaderných zbraní, jak vyplývá i z předchozích odstavců. Jaderné zbraně se podařilo získat Indii (to již v sedmdesátých letech, nicméně v roce 1998 podnikla nové testy zaměřené přímo na bojové nukleární hlavice) a Pákistánu, který v odpovědi na indické zkoušky otestoval sérii jaderných bomb také ještě v roce 1998. V roce 2005 se k nim přidala Severní Korea s prohlášením, že vlastní funkční jadernou zbraň, kterou o rok později podrobila testům. Od roku 2003, kdy Mezinárodní společnost pro atomovou energii (IAEA) objevila a opakovaně upozornila na nedodržování závazků vyplývajících ze Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (NPT), se navíc bedlivě sleduje Írán a jeho ambice získat jadernou zbraň, přičemž mezinárodní společenství poněkud selhává ve vyjednávání o zastavení

²⁸ Freedman, Lawrence: A new theory for nuclear disarmament. *Bulletin of the Atomic Scientists*, July/August 2009, str. 23.

²⁹ Obama, Barack: Obama Prague Speech on Nuclear Weapons. April 5, 2009. Dostupné z: <http://prague.usembassy.gov/obama.html>, citováno dne 6.3.2010.

³⁰ Lieber, Keir A., Press, Daryl G.: The Nukes We Need, Preserving the American Deterrent. *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 6 (November/December 2009), str. 41.

obohacování uranu. Neměli bychom zapomenout na Izrael, u kterého se předpokládá, že již od sedmdesátých let pravděpodobně vlastní jaderné zbraně. Problematikou proliferace se zabývala již Smlouva o nešíření jaderných zbraní z roku 1968, bohužel ale neexistuje žádný spolehlivý systém vynucování si závazků z této smlouvy plynoucích pro její signatáře (případ Íránu), ani prostředky, které by zamezily vývoji jaderných zbraní ve státech, které k této smlouvě nikdy nepřistoupily.³¹ Místo toho dochází k oslabování této smlouvy ze strany vůdčích států. Konkrétně se jedná i o Spojené státy, které v roce 2005 za administrativy prezidenta George W. Bushe nepodpořily revizní konferenci Smlouvy o nešíření jaderných zbraní. Prezident Bush se od závazků smlouvy distancoval a nepodpořil ji potřebnými novými iniciativami, které by se pokusily řešit stávající situaci nějakými účinnými společnými kroky a opatřeními, což konferenci o smlouvě, která tradičně závisí na podpoře USA, odsoudilo k neúspěchu. Podle W. Walkera může stát za Bushovým postojem skutečnost, že se mu spolupráce s NPT líbila do té doby, dokud se omezení zaměřovala na narušitele určitého statu quo. Nechtěl ale dopustit, aby Spojené státy byly omezovány různými závazky, které by pro ně z posilování NPT byly vyvozeny.³²

Obecně se ve Spojených státech za Bushovy administrativy rozvinul nový trend v zahraniční politice: Spojené státy se po teroristických útocích z 11. září 2001 začaly přiklánět k unilateralismu, který je patrný nejen u války v Iráku v roce 2003, ale i u jednostranného odstoupení Spojených států od smlouvy ABM (Anti-Ballistic Missile Treaty), která pojednávala o omezení budování systémů protiraketové obrany, se zdůvodněním, že USA potřebují efektivní obranný systém, aby mohly čelit novým hrozbám ze strany teroristů a tzv. „darebáckých“ států.³³

Určité problémy do oblasti jaderných zbraní a jejich nešíření přináší i jistá nespravedlnost, kterou mohou pociťovat nejaderné státy. Zavázaly se, že se nebudou pokoušet o výrobu nebo získání jaderných zbraní na základě příslibu jaderných států, že se vynasnaží eliminovat jaderné zbraně v nejbližším možném termínu. Ve Smlouvě o

³¹ Ke smlouvě NPT nikdy nepřistoupily právě Izrael, Indie a Pákistán. Severní Korea byla původně signatářem této smlouvy, v roce 2003 ale od ní odstoupila.

³² Walker, William: President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint. *Proliferation Papers*, IFRI – Security Studies Center, Winter 2009, str. 15.

³³ ABM Treaty Fact Sheet, Statement by the Press Secretary: Announcement of Withdrawal from the ABM Treaty, December 13, 2001. Dostupné z: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011213-2.html>, citováno dne 6.3.2010.

nešíření jaderných zbraní z roku 1968 je uvedeno (a tím právně uznáno) pět jaderných států, které se svým podpisem mimo jiné hlásí k tomuto závazku, od jehož naplnění se však zdají být velmi daleko. Navíc se mezi jaderné mocnosti postupem času zařadily i další státy: Indie, Pákistán, Severní Korea a Izrael, které ale nejsou Smlouvou o nešíření uznány – což znamená, že získaly jaderné zbraně navzdory snaze o zastavení jejich proliferace. Postoj, který mají Spojené státy k těmto relativně novým vlastníkům jaderných zbraní ovšem není koncepční ani jednotný, což se ukazuje například u smlouvy mezi USA a Indií z roku 2006, která v podstatě uznala legitimitu indického jaderného programu – přestože Indie nepatří do skupiny pěti jaderných států uznaných Smlouvou o nešíření jaderných zbraní. Spojené státy tím ukázaly dvojí metr, kterým posuzují přestupky v oblasti jaderné proliferace, který je založený na jakémsi rozdělení na „dobré a špatné“ státy (partnery) a podle toho posuzuje, zda-li jejich jaderný program problémem je nebo není.³⁴ Přitom je úplné jaderné odzbrojení postaveno na budování respektu a úcty k mezinárodním organizacím a na respektování mezinárodního práva.

Na základě těchto proměn si svět opět začal uvědomovat reálnou a aktuální hrozbu plynoucí z existence jaderných zbraní, oproti uvolnění z devadesátých let minulého století. Naléhavost problému proliferace jaderných zbraní do regionů, ve kterých vládne nestabilita, spolu s rozvojem a radikalizací teroristických organizací, které se rovněž snaží získat jaderné zbraně jako nástroj k vydírání, zastrasování a v nejhorším případě i použití, přispěly k opětovnému nastartování diskuze o úplném jaderném odzbrojení, které si navíc jako jeden z úkolů vytyčil i současný americký prezident Barack Obama.

³⁴ Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 91.

2. Argumenty zastánců a odpůrců úplného jaderného odzbrojení

2.1 Vymezení hlavních názorových proudů

V akademické diskuzi na téma úplného jaderného odzbrojení se objevují dva hlavní názorové tábory: jeho zastánci a odpůrci. Tyto skupiny ale nejsou úplně jednoznačné v tom smyslu, že záleží na povaze jejich argumentů – tedy jestli argumentují na základě nějakého teoretického konceptu, který popisuje chování států obecně, nebo jestli mluví o konkrétních důvodech, proč odzbrojit či případně neodzbrojovat, případně jaká rizika může jaderné odzbrojení eliminovat nebo naopak přinést.

Především u argumentů odpůrců úplného jaderného odzbrojení musíme vzít v úvahu, zda-li jejich názor vychází z teoretického základu, tedy že jsou přesvědčeni o určitém fungování světového řádu a o určitém chování států, nebo zda-li jejich odmítavý postoj k úplnému jadernému odzbrojení vychází z jakéhosi politického pragmatismu, který se obává negativních stránek jaderného odzbrojení či případného neúspěchu v této otázce. Na základě toho se potom hlasy zpochybňující jaderné odzbrojení dělí na dvě skupiny: zaprvé na ty, kteří ho odmítají a priori, protože se domnívají, že proces i cíl jaderného odzbrojení přinesou negativní důsledky pro mezinárodní společenství. Do této skupiny patří například hlasy neorealistů, pro které jaderné zbraně představují záruku stability.³⁵ Jejich argumenty proti úplnému jadernému odzbrojení však budou zaznívat především v rovině obecné, méně poté v rovině konkrétní, což vyplývá z logiky věci – protože v teoretické rovině zastávají odmítavé stanovisko, v té konkrétní se úplným jaderným odzbrojením téměř nezabývají, a pokud ano, spíše v implicitní podobě – jejich odmítavý názor na úplné jaderné odzbrojení zřetelně vyplyne např. ze studie o potřebě jaderné zbraně modernizovat či případně vyvíjet jejich nové modely.

Druhou skupinou oponentů úplného jaderného odzbrojení jsou ti, kteří myšlenku neexistence jaderných zbraní vítají a uvažují o ni jako o chtěném a potřebném cíli, ale nevěří v možnost jeho dosažení, protože považují kontrolní a verifikační mechanismy za reálně neuskutečnitelné. Současné mezinárodní společenství podle nich není schopné uskutečnit úplné jaderné odzbrojení bez neblahých následků, čímž chápou

³⁵ Například Kenneth Waltz či John Mearshmeier z tábora již tradičních neorealistů, ale také Karl Lieber, který se v současné době specializuje na otázku mezinárodní bezpečnosti.

nedostatečné zabezpečení a garantování režimu bez jaderných zbraní, ve kterém by navíc chyběl odstrašovací prvek v podobě jaderných arzenálů, což by mohlo podle nich vrcholit v mnohem horší a nebezpečnější situaci, než kterou je současné šíření jaderných zbraní. Argumenty těchto pragmatiků již tedy budou zaznívat i v rovině konkrétní.

Argumenty zastánců úplného jaderného odzbrojení zaznívají jak v obecné rovině, kde poukazují na obecná nebezpečí plynoucí z existence jaderných zbraní, tak v rovině konkrétní, kde explicitně argumentují, proč je dosažení úplného jaderného odzbrojení důležité a potřebné. Mezi zastánce eliminace jaderných zbraní se řadí nejen stoupenci neoliberalismu, kteří ovšem nepodléhají idealismu a sami připouští, že je cesta k úplnému jadernému odzbrojení ještě velmi dlouhá. Mezi obhájce odzbrojení patří také velmi zajímavá skupina bývalých amerických státníků zastávajících důležité funkce ministrů zahraničí nebo obrany, kteří byli známí svým pragmatickým přístupem k mezinárodní politice. Jedná se především o George P. Schultze, který sloužil mimo jiné jako ministr zahraničí v letech 1982-1989 pod prezidentem Reaganem, a Henryho A. Kissingera, ministra zahraničí v letech 1973-1977 za republikánských prezidentů Nixona a Forda. K oběma zmíněným lze zařadit i Williama J. Perryho, ministra obrany v letech 1994-1997 za administrativy prezidenta Clintona, který zdůrazňoval potřebu připravenosti Spojených států v nejlepším případě preventivně zakročit proti vznikající hrozbě nebo alespoň účinně odstrašit tu, která již vznikla pomocí efektivních a vždy připravených zbraní. Tito politikové společně s bývalým předsedou senátního výboru pro ozbrojené složky Samem Nunnem publikovali v letech 2007 a 2008 ve *Wall Street Journal* dvě výzvy k eliminaci jaderných zbraní.³⁶ Podobný názorový posun ukazuje i Paul Nitze, vyjednávač smluv o kontrole zbrojení za Studené války ze své funkce poradce několika prezidentů v této oblasti od Jimmyho Cartera po Ronalda Reagana. Také think tank „Team B“, který během svého působení v roli poradce spoluzaložil, fungoval v sedmdesátých a osmdesátých letech jako intelektuální podklad pro zvyšování a urychlování zbrojení. Přitom i Paul Nitze nyní zastává názor, že by mělo dojít k eliminaci jaderných zbraní.³⁷ Všichni výše zmínění jsou pro diskuzi o úplném

³⁶ Schultz, George P., Perry, William J., Kissinger, Henry A., Nunn, Sam: Call for a World Free of Nuclear Weapons. *The Wall Street Journal*, January 4, 2007 a Schultz, George P., Perry, William J., Kissinger, Henry A., Nunn, Sam: Toward a Nuclear Free World. *The Wall Street Journal*, January 15, 2008.

³⁷ Více o jeho argumentech v kapitole 3.1. Jeho současné názory na úplné jaderné odzbrojení: Nitze, Paul H.: A Threat Mostly to Ourselves. *New York Times*, October 28, 1999.

jaderném odzbrojení zajímaví právě svou minulostí, ve které zastávali důležité a zodpovědné funkce, do kterých promítali svůj pragmatický přístup k mezinárodní politice, a proto jim nikdo nemůže vytýkat idealismus a naivní pohled na mezinárodní společenství a jeho fungování, když v posledních několika letech volají po eliminaci jaderných zbraní.

2.2 Koncepční spory v obecném přístupu k úplnému jadernému odzbrojení

Teoretická rovina argumentů

První názorové střety o tematiku úplného jaderného odzbrojení probíhají již v rovině čistě teoretické, kde zaznívají na jednu stranu argumenty neorealistickej školy a oproti nim se staví neoliberálové či případně konstruktivisté. Hlavní představitelé neorealismu Kenneth Waltz a John Mearshmeier jsou oba jednoznačně pro zachování jaderných zbraní a tuto myšlenku navíc podporují i z pohledu proliferace jaderných zbraní, i když každý v poněkud jiné míře. Kenneth Waltz věří, že šíření jaderných zbraní do všech koutů světa by pomohlo přinést stabilitu do mezinárodních vztahů. Podle něj by se díky doktríně vzájemně zaručeného zničení státy obávaly větších střetů. John Mearshmeier je k úplně volné proliferaci jaderných zbraní poněkud skeptičtější, nicméně i on prosazuje stabilizační charakter jaderných zbraní.³⁸ Oba významní teoretici vycházejí ze svého přesvědčení o chování státních aktérů, ve kterém se jednotlivé státy soustředí na své přežití a svou bezpečnost. Státy si snaží pro tyto účely vybudovat pevnou pozici a maximalizovat svou relativní sílu, což ale vede vytváření nejistoty a nedůvěry ve vztahu k ostatním státům, což podkopává možnost efektivní mezinárodní spolupráce.

Na druhou stranu v teoretické rovině úplného jaderného odzbrojení zaznívají názory neoliberálů, kteří věří, že jednotlivým státům jde o absolutní zisky (v případě jaderných zbraní o dohodu o dosažení světa bez jaderných zbraní), na kterých se můžou shodnout s ostatními státy mnohem snadněji než kdyby jim šlo o zisky relativní (což obhájuje neorealistickej pojetí mezinárodních vztahů), které by je vůči jiným státům naopak vymezovalo. Oproti neorealistům také mnohem více důvěřují schopnostem mezinárodních institucí, které považují za samostatné aktéry mezinárodních vztahů a

³⁸ Roth, Ariel Ilan: Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory. *International Studies Review* 9 (2007), str. 369-384.

nejen za nástroje států.³⁹ Pokud bych se měla pokusit přenést tyto teoretické zásady do praxe reálného jednání států v oblasti problematiky jaderných zbraní, zdá se, že v klíčovém rozhodování převažuje spíše neorealistický princip. Nelze říct, že by nedošlo k významné spolupráci mezi státy – jako příklad může posloužit například postupné efektivní utváření bezjaderných zón v různých částech světa, které dnes pokrývají Latinskou Ameriku, Afriku, Austrálii, střední Asii, jihoasijské země i Antarktidu. Pokud ale ve Spojených státech dojde na otázku odzbrojení a vůbec pozice jaderných zbraní, což se bezprostředně týká americké bezpečnosti, začínají převažovat neorealistické principy, které si kladou za cíl právě především bezpečnost státu, což bylo patrné i z jednání prezidenta Bushe, například když odstoupil od výše zmíněné smlouvy ABM s odůvodněním, že je nutné skrze protiraketovou obranu Spojené státy chránit proti nově vzniklým hrozbám. Jednoznačně tedy nadřadil bezpečnostní zájmy své země smlouvě s jiným státem (v tomto případě s Ruskem), kterou jednostranně vypověděl.

V obecné rovině se střetávají argumenty zastánců a odpůrců úplného jaderného odzbrojení v několika různých otázkách, které budou podrobněji rozebrány níže. Zaznívá zde obhajoba stabilizační funkce jaderných zbraní, proti které se ale staví názor, že existence jaderných zbraní podněcuje proliferaci a také že hrozí nebezpečí omylu. Do skupiny argumentů zastávajících úplné jaderné odzbrojení patří také myšlenka, že právě kroky k úplnému jadernému odzbrojení si jaderné státy mohou získat přízeň a podporu těch nejaderných, která se může promítat například do jejich zřeknutí se snahy zbraně získat.

Stabilizační funkce jaderných zbraní versus nebezpečí plynoucí z jejich existence

Odpůrci úplného jaderného odzbrojení předkládají jako svůj hlavní argument stabilizační funkci, kterou jaderné zbraně svou existencí zaručují. Stabilita zaručená vlastnictvím jaderných zbraní ze strany několika států, které by jim ale neměly přikládat velký strategický význam, aby nezvyšovaly jejich atraktivitu a nepodněcovaly ostatní státy ke snaze zbraně získat, by podle nich byla pevná a trvalá. Naopak odstranění jaderných zbraní a zavedení praxe tzv. virtuálních arzenálů, kterým se věnuje mimo jiné

³⁹ Drulák, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: 2003, str. 60-64, 139-141.

i třetí kapitola této práce, by podle nich vedla pouze k vyvažování sil, tedy k závodu ve zbrojení.⁴⁰

Základní argument pro úplné jaderné odzbrojení mluví o tom, že čím více jaderných zbraní existuje, tím větší je riziko, že dojde k chybě v podobě nechtěné detonace, případně k neuváženému použití. Také čím více existuje zbraní a míst, na kterých jsou umístěné, tím větší panuje nebezpečí, že se dostanou do rukou teroristů. Z logiky věci vyplývá, že pokud by jaderných zbraní bylo méně, daly by se lépe chránit a kontrolovat.

Spravedlnost mezi státy

Zajímavým a logickým argumentem pro odzbrojení je také myšlenka o potřebě prokázání dobré vůle ze strany jaderných států, aby s nimi ty nejaderné byly ochotny spolupracovat v otázkách bezpečnosti – jinými slovy pokud by došlo ke snaze o úplné jaderné odzbrojení, více států by se zapojilo do kolektivního bezpečnostního systému. Jde o to, že státy, které v současné době jaderné zbraně nevlastní, ale přitom jsou signatáři Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, ve které se mluví o závazku jaderných států odzbrojit v co nejbližším možném termínu, se zavázaly k tomu, že se nebudou snažit jaderné zbraně a technologie vedoucí k jejich výrobě vyvinout ani jinak získat. Tyto státy ale pak vnímají jako nespravedlnost dvojitý standard Spojených států, které zakazují s odvoláním na tuto smlouvu ostatním státům získat jaderné zbraně a zároveň si je samy udržují. Panuje názor, že ve chvíli, kdy by jaderné státy nastoupily cestu k úplnému jadernému odzbrojení, nejaderné státy by se jednodušeji a s větší chutí zapojily do kolektivního bezpečnostního systému, který by pak efektivněji mohl postupovat proti případnému porušení závazku odzbrojit či zbraně nevyvíjet ze strany nějakého agresora. Závazek odzbrojit by totiž posílil a osvěžil i Smlouvu o nešíření jaderných zbraní, v jejíž preambuli a článku VI explicitně zaznívá. V této souvislosti se také hovoří o určité morální autoritě Spojených států. Dokud USA, jako současná nejvýznamnější jaderná velmoc, neprojeví vůli skutečně odzbrojit, jen těžko přesvědčí světové společenství, aby přijalo myšlenku úplného jaderného odzbrojení.⁴¹

⁴⁰ Tento názor je patrný například u Michaela Quinlana v díle Quinlan, Michael: The future of nuclear weapons: policy for Western possessors. *International Affairs* 69, 3 (1993), str. 485-496.

⁴¹ Viz např. Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 14 a Walker, William: President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint. *Proliferation Papers*, IFRI – Security Studies Center, Winter 2009, str. 14-16.

Rozdílné názory na problematiku šíření jaderných zbraní

Tradiční otázkou je problém proliferace, který se ovšem objevuje v poněkud ambivalentní podobě. Na jednu stranu panuje obecný názor, že pouze úplné jaderné odzbrojení může zabránit proliferaci jaderných zbraní – a to jak z praktického hlediska opravdového získání technologie, know-how či zbraní (jako v případě pákistánského jaderného programu), tak také z hlediska obecnějšího, u kterého se předpokládá, že vzhledem k tomu, že jaderné zbraně stále představují určitou míru prestiže a také samozřejmě mají odstrašovací potenciál, státy především v nestabilních regionech se je budou snažit získat, aby posílily svou pozici. Takové příklady, ve kterých jeden stát reaguje na jiný, známe již z historie. Příkladem může být Pákistán: ten začal se svým jaderným programem v reakci na indický jaderný program, který ho z jeho hlediska ohrožoval.

Oproti tomuto rozšířenému názoru se staví na jednu stranu např. Michael May⁴², který argumentuje tím, že lze proliferaci jaderných zbraní omezit systémem bezpečnostních dohod mezi státy spíše než úplným odzbrojením, které nemusí být tak úspěšné (a také neexistují záruky, že bude dodrženo).

V souvislosti se šířením jaderných zbraní se mluví i o problematice rozšířeného odstrašování. Existují státy, které v dnešní době spoléhají na bezpečnostní záruky jaderných velmocí. Jako příklad lze zmínit Japonsko, které se vzdalo snah jaderné zbraně získat výměnou za zaručení ochrany ze strany Spojených států a jejich jaderného deštníku. Někteří autoři zmiňují možnost, že by se ve chvíli, kdy při nastoupení na cestu ke světu bez jaderných zbraní dojde k výraznému snížení jejich počtu a významu ve Spojených státech, na jejichž odstrašovací schopnost se právě i Japonsko spoléhá, tyto státy mohly pokusit kvůli vlastní bezpečnosti jadernou zbraň naopak získat.⁴³ Státy, které jsou závislé na bezpečnostních garancích Spojených států, můžou v případě eliminace amerického jaderného arzenálu považovat tyto bezpečnostní záruky za nedostačující a pokusit se zajistit si vlastní bezpečnost alternativními cestami, mezi které může například patřit i vlastní jaderný program.

⁴² May, Michael: The trouble with disarmament. *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 64, No. 5, November/December 2008, str. 20-21.

⁴³ Viz Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 36 a Walker, William: President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint. *Proliferation Papers*, IFRI – Security Studies Center, Winter 2009, str. 19.

Proč by měly Spojené státy odzbrojit?

Velmi zajímavá diskuze s názory pro i proti se rozbíhá nad otázkou, proč by Spojené státy vůbec měly chtít odzbrojit. Pro Spojené státy se určitá kontrola zbrojení jeví jako logický strategický krok. Udržování jaderných zbraní v dnešním rozsahu je jednak velmi nákladné, nemluvě o nebezpečí plynoucího z možnosti omylu nebo náhodné detonace, navíc mají Spojené státy (a stejně také Rusko) množství zbraní mnohokrát převyšující skutečnou potřebu. S jejich obrovským ničivým potenciálem mají oba státy stále schopnost několikrát zničit celý svět. Tyto myšlenky se dále rozbíhají několika směry podle názorů, co by mělo následovat. Někteří se domnívají, že potenciál pro využití jaderných zbraní pro Spojené státy nikdy nebyl nižší, a to kvůli americké vojenské převaze v konvenčních silách. Pro Spojené státy podle těchto lidí, mezi něž patří například Michael Krepon⁴⁴, představují nyní největší riziko právě jaderné zbraně, tudíž bude v jejich nejlepším zájmu se těchto zbraní na celém světě pokud možno zbavit. Tento názor dokresluje i William Walker⁴⁵, který poukazuje na strategické výhody, které by Spojeným státům z úplného jaderného odzbrojení vyplývaly: jelikož mají Spojené státy zcela jistou převahu v konvenčních zbraních, mělo by být jejich zájmem eliminovat jaderné zbraně, protože jejich konvenční přesila může být lehce ohrožena malým počtem jaderných zbraní držených jejich potenciálním nepřítelem. V případě států jako Rusko nebo Čína, které by po celosvětové eliminaci jaderných zbraní již nebyly schopny vyvažovat konvenční převahu Spojených států pomocí svých jaderných arzenálů, by Spojené státy zřejmě musely být ochotny přistoupit na určitou kontrolu konvenčního arzenálu před tím, než by se začalo se skutečným odzbrojováním.⁴⁶

Do jednoho extrému vyplývajícího z kontextu americké konvenční převahy zabíhá někdejší vyjednávač smluv o kontrole zbrojení Paul Nitze, který v roce 1999 mluvil o takové nutnosti eliminace jaderných zbraní, že se o ni měly Spojené státy snažit dokonce i unilaterálně, protože udržovat jaderný arzenál je pro ně příliš nákladné a přitom podle něj nepředstavuje žádnou bezpečnostní záruku. Podle něj by stejně Spojené státy nepřistoupily k jejich použití kvůli zabití tisíců nevinných osob a

⁴⁴ Viz např. Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 88.

⁴⁵ Walker, William: President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint. *Proliferation Papers*, IFRI – Security Studies Center, Winter 2009, str. 13.

⁴⁶ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 30.

devastaci životního prostředí. Argumentuje tím, že efektivní obranu zajistí přesné konvenční zbraně a schopné zpravodajské agentury, které včas upozorní na případný záměr nějakého státu zaútočit, čímž zajistí, že bude jeho arzenál preemptivním konvenčním útokem zničen.⁴⁷

Zcela opačný názor, i když založený na podobné premise, nabízí Keir A. Lieber, dlouhodobý zastánce jaderných zbraní a jejich odstrašovacího potenciálu a oponent jejich eliminace. I on uznává, že je zbraní příliš a že je těžko uvěřitelné, že by Spojené státy i po útoku na svou půdu sáhly po jaderných zbraních, aby je použily například ke zničení protivníkovy města. Tuto myšlenku ovšem rozvíjí opačným směrem. Podle něj právě z důvodu neuvěřitelnosti, že by Spojené státy zaútočily přímo na města, si USA potřebují ponechat i při snižování počtů široké spektrum různých druhů jaderných zbraní s důrazem na ty přesnější s méně ničivou silou, které by měly být schopné zničit protivníkův arzenál místo jeho civilních objektů. Tento způsob odstrašování by měl být více uvěřitelný pro spojence USA, kteří potřebují záruky efektivní ochrany, i pro jejich protivníky, kteří nesmí pochybovat o efektivní hrozbě, kterou USA v podobě odstrašování představují.⁴⁸

Terorismus

Jako jedno z mála témat představuje terorismus otázku, u které panuje relativní konsensus. Jaderné zbraně by se měly odstranit kvůli nebezpečí nukleárního terorismu, protože dokud jsou zbraně rozmístěné na mnoha místech po světě, často nedostatečně chráněné, hrozí nebezpečí, že se nějaké teroristické organizaci typu Al-Káidy podaří tyto zbraně získat. Poté by se svět potýkal v lepším případě s nukleárním vydíráním z jejich strany, v tom horším případě přímo s jaderným útokem. Tento argument se jeví jako oprávněný z toho důvodu, že držení jaderných zbraní proti teroristům nepomáhá jako odstrašující nebo odvetné opatření, a proto nezáleží na tom, jestli mocnosti jako např. Spojené státy jaderné zbraně ještě mají nebo se jich už zbavily – naopak čím méně jich na světě bude, tím menší budou mít teroristé šanci se jich zmocnit. Protože nejefektivnější prevencí je zabránit, aby se jim dostal do rukou štěpný materiál,

⁴⁷ Nitze, Paul H.: A Threat Mostly to Ourselves. *New York Times*, October 28, 1999.

⁴⁸ Lieber, Keir A., Press, Daryl G.: The Nukes We Need, Preserving the American Deterrent. *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 6 (November/December 2009), str. 39-51.

pomohou opatření jako kontroly počtů a fyzická ochrana jaderných zbraní a materiálů na jejich výrobu, s čímž souvisí i ochrana civilních nukleárních zařízení.⁴⁹

⁴⁹ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 38.

3. Konkrétní překážky na cestě k úplnému jadernému odzbrojení a navrhovaná řešení

V této kapitole se pokusím nastínit jednotlivé překážky na cestě k úplnému jadernému odzbrojení, se kterými se jeho zastánci ve svých dílech potýkají. V této konkrétní rovině se odpůrci úplného jaderného odzbrojení, kteří ho odmítají již ze samé podstaty, se svými názory v podstatě neprojevují právě proto, že myšlenku odzbrojení zavrhlí již z koncepčního hlediska. Z tohoto důvodu poněkud chybí rovnováha, díky které by bylo možné jednotlivé názorové proudy porovnávat i v této konkrétní rovině.

V části 3.1 nejprve vytyčím hlavní překážky odzbrojovacího procesu a v podkapitole 3.2 se pokusím nastínit a zhodnotit navrhovaná řešení na tyto problémy.

3.1 Vytyčení hlavních překážek

Konfliktní oblasti a regionální spory

Jednou z nejdůležitějších podmínek pro úspěšnou eliminaci jaderných zbraní je v dnešní době stěží představitelné vyřešení sporů ve výbušných zónách, ve kterých figurují státy vlastníci jaderné zbraně. Přitom se nejedná jen o země Blízkého východu spolu s Íránem, Severní Koreu nebo oblast Afghánistánu a Pákistánu, ale i o spory regionálního charakteru, ve kterých figuruje nějaký regionální hegemon a menší stát nebo oblast bojující o svou nestabilní nebo nevyřešenou suverenitu. Problémem je, že hegemoni obvykle tyto spory považují za vnitřní záležitost, která by neměla být řešena mezinárodním společenstvím.⁵⁰

Opětovné vyzbrojení jadernými zbraněmi

Na druhé straně stojí zastánci argumentu, že jaderné odzbrojování, pokud se ho vůbec někdy podaří prosadit, bude pokračovat jen do chvíle, dokud ho všechny zúčastněné státy budou považovat za přínosné.⁵¹ V opačném případě totiž může dojít k tomu, že si nějaký stát jaderné zbraně ponechá, případně se pokusí svůj jaderný program znovu obnovit. Je zřejmé, že jaderné zbraně nelze „odvynalézt“, technologický

⁵⁰ Viz např.: Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 34.

⁵¹ May, Michael: The trouble with disarmament. *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 64, No. 5, November/December 2008, str. 20.

postup bude vždy možné znovu obnovit. Jak by potom mezinárodní společenství reagovalo? V dnešní době zaznívají spíše obavy, zda-li by bylo schopné efektivně a dostatečně rychle jednat. Bude tedy v budoucnu nějaká mezinárodní organizace disponovat vojenskými kapacitami pro možnou rychlou reakci nebo se nějaký stát rychle pustí do rekonstrukce nových zbraní? Stihne to? Na řešení těchto otázek existují návrhy, kterými se budu zabývat níže v kapitole 3.2. Samotnou myšlenku možnosti jadernou zbraň znovu vyrobit, je možné vidět ještě z druhého úhlu. Pro jaderné státy a státy, které na nukleárním odstrašování závisí, může tento fakt naopak působit jako důležitý element pro případný zákrok proti narušiteli odzbrojovacího procesu. Tyto státy by si mohly chtít alespoň dočasně udržet kapacitu na opětovné sestavení jaderné zbraně pro případ, že by jimi potřebovaly zakročit proti případnému agresorovi. Jakmile ovšem bude jeden stát takovou možnost požadovat, určitě se k němu přidají další státy, což jen dále zkomplikuje celý proces odzbrojování a jeho podmínky.⁵²

Problematika verifikace

S předchozím bodem souvisí také otázka verifikace, která je klíčová pro vybudování důvěry mezi státy a která v případě efektivity a možnosti, že skutečně odkryje případné porušování může vlastně mít i funkci odstrašovací. V debatě o úplném jaderném odzbrojení se přitom vyskytuje mnoho skeptických pohledů na možnou funkčnost a úspěšnost verifikace. Každý stát přikládá jinou míru důležitosti efektivnímu systému kontrol. Současné jaderné státy zcela logicky požadují dokonalé prověřování jako podmínku pro přistoupení na úplné jaderné odzbrojení. Nejaderné státy většinou nemají co ztratit v tom smyslu, že i kdyby došlo k porušení dohod a novému vyzbrojování, tyto státy by si nějak výrazně nepohoršily oproti dnešnímu stavu. Nicméně i mezi nimi se vyskytují státy, které by důkladné verifikaci přikládaly klíčový význam kvůli své bezpečnosti: jedná se například o Japonsko nebo Jižní Koreu.⁵³

Přibližování se k nulovému počtu jaderných zbraní

Existují obavy, že v případě výrazného snížení arzenálů všech jaderných mocností k hodnotám blízkým nule, by se získání jaderných zbraní nejaderným státem stalo ještě lákavější možností než tomu bylo dosud, vzhledem k tomu, že čím méně

⁵² Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 117.

⁵³ Ibid., str. 50.

jaderných zbraní bude, tím větší vychýlení rovnováhy sil by přineslo, pokud by si jeden stát ponechal více zbraní, než má povoleno a nebo by se nějakému úplně novému státu tyto zbraně podařilo získat. Navíc by se tím zvýšila atraktivita prvního úderu proti protivníkovi. George Perkovich a James Acton ale zdůrazňují, že by země aspirující na získání jaderných zbraní musela zvážit, zda-li by takové rozhodnutí vůbec přineslo nějaké politické a strategické výhody – v tomto případě by se totiž už nejednalo o zapojení se do klubu těch, kteří zbraně mají oproti jiným státům, ale šlo by o vážné porušení odzbrojovací normy.⁵⁴

V otázce významného snižování jaderných zbraní se často opomíjí zkomplikování celého procesu, které nastane ve chvíli, kdy budou muset přistoupit na odzbrojování i státy s menšími počty jaderných zbraní. Zatím se stále řeší velké jaderné mocnosti disponující početnými arzenály. Přitom se zapojením dalších států, které budou muset přistupovat na společné dohody, se celá procedura znásobí.⁵⁵

Transparentnost odzbrojovacího procesu

Jednání o úplném jaderném odzbrojení, pokud se na něm státy shodnou, mohou začít pouze za předpokladu, že si země mezi sebou vybudují určitý stupeň důvěry. Ta je možná až ve chvíli, kdy státy budou ochotné zveřejnit počty zbraní, které mají, i počty zbraní, které vyrobily. V dnešní době se ale dosažení transparentnosti mezi světovými hráči jeví jako obtížné, protože určité zamlčování informací slouží různým strategickým účelům. Čína například nemluví o velikosti a rozmístění svého jaderného arzenálu, protože i když ani v nejmenším nedosahuje velikosti arzenálu Spojených států, v případě útoku by protivník právě kvůli nevědomosti polohy čínských jaderných zbraní neovládl zlikvidovat celý arzenál najednou. Obvykle státy zamlčují přesná čísla také z důvodu zvýšení odstrašovacího potenciálu a matení protivníků. Na tuto strategii přistupují například Indie a Pákistán. Izrael například nezveřejňuje ani počty a dokonce dosud oficiálně nepřiznal jejich vlastnictví. S postupným odtajňováním informací by státy měly začít co nejdříve, pokud budou chtít se snahou o úplné jaderné odzbrojení

⁵⁴ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 46.

⁵⁵ Freedman, Lawrence: Nuclear Disarmament: From a Popular Movement to an Elite Project, and Back Again? In: Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. Carnegie Endowment for International Peace, 2009.

opravdu začít. V průběhu odzbrojovacího procesu totiž bude muset být transparentnost úplná, pokud má proběhnout úspěšně.⁵⁶

3.2 Zhodnocení návrhů na řešení a jejich limitů

Myšlenka úplného jaderného odzbrojení má i v akademické sféře hodně zastánců. Byť se jejich názory o vhodnosti a nutnosti odzbrojit můžou jevit jako opodstatněné, ani oni sami nepopírají řadu problémů, se kterým by se dnešní svět musel nejdříve vypořádat. O některých těchto problémech se rozvinula debata s konkrétními návrhy na řešení, jiné zůstávají prozatím neřešitelné. V této kapitole bych ráda shrnula navrhovaná řešení problémů nastíněných v předchozí části, které podle zastánců úplného jaderného odzbrojení brání cestě ke světu bez jaderných zbraní.

Konfliktní oblasti a regionální spory

George Perkovich a James M. Acton⁵⁷ mluví v souvislosti s tímto problémem o regionálních sporech mezi Čínou a Taiwanem, Indií a Kašmírem, o problematice Palestiny a Izraele a také o ruské periferii, přičemž věří, že Indie a Pákistán by mohly v příštích letech vzájemné vztahy normalizovat a stabilizovat bezpečnostní vztahy, na což poukazuje i indický postoj příznivě nakloněný úplnému jadernému odzbrojení.⁵⁸ Čína by před úplným jaderným odzbrojením pravděpodobně potřebovala závazek Spojených států, že nebudou podporovat Taiwan pokud jednostranně vyhlásí nezávislost. Problematika států na ruské periferii se jeví snad jako nejschůdnější, pokud se Spojeným státům a NATO podaří najít nějakou střední cestu mezi respektováním ruských zájmů a závazky vůči novým státům v ruském sousedství. Nejproblematičtějším sporem zůstává izraelsko-palestinský konflikt, v němž figuruje Izrael, který s největší pravděpodobností vlastní jaderné zbraně, ale také do něj zasahuje jistým způsobem Írán, který o ně usiluje. Dokud se nenajde v oblasti nějaký způsob mírové koexistence těchto států spolu s nastavením alespoň nejzákladnější důvěry, těžko bude možné provést eliminaci jaderných zbraní. Řešení této problematiky je tedy

⁵⁶ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 40-41.

⁵⁷ Ibid, str. 34-35.

⁵⁸ Ibid., str. 34.

prozatím velmi nedostatečné a sami zastánci jaderného odzbrojení přiznávají, že bude zapotřebí nejprve tyto spory vyřešit.

Navrhovaná řešení ohledně verifikace

Funkční verifikace spolu s existencí efektivních opatření jsou klíčovými podmínkami pro úplné jaderné odzbrojení, zároveň je ale velmi těžké dosáhnout stavu, ve kterém by bylo možné se na ně spolehnout. Tím, jak se bude svět přibližovat k nulovému počtu jaderných zbraní, bude hrát významnou roli mnohem menší počet tajných zbraní nebo štěpného materiálu než je tomu dnes, což bude zvyšovat požadavky na prověřování. Samotná verifikace bude samozřejmě velmi náročná. Kontrolovat se bude v první řadě, zda-li jsou jaderné hlavice a jejich součásti demontovány a nejsou připravené k použití. Státy by pro usnadnění tohoto procesu měly předložit detailní deklaraci upřesňující lokaci, typ a historii jednotlivých hlavic.

Proces verifikace ztěžuje fakt, že dokud budou jaderné zbraně existovat, státy se budou bránit odtajnění citlivých informací o fyzických vlastnostech hlavic a technologických postupů během jejich výroby, což celý kontrolní proces značně komplikuje. Inspekce jsou totiž problematické z důvodu nebezpečí prozrazení kompromitujících tajných informací, na které ale mají státy legitimní nárok (např. by se mohlo stát, že by inspekce jaderného arzenálu narazila na tajné informace ohledně konvenčních zbraní a jejich programu). Z tohoto důvodu bude muset dojít k určitému zkracování práv na přístup k informacím, které inspekce sice limituje, ale je klíčové k tomu, aby státy na nějakou její formu vůbec přistoupily. Státy by proto měly v rámci snah o zprůchodnění úplného jaderného odzbrojení začít již nyní rozhodovat o tom, jaké informace a v jakém množství budou dostatečné k tomu, aby mohla být verifikace efektivní. Zároveň ale budou muset zvážit riziko, jestli toto zveřejnění citlivých informací nějaké mezinárodní komisi nepovede k nechtěné proliferaci technologického know-how.⁵⁹ Představa takové důvěry mezi státy, aby mezi sebou sdílely velmi citlivé informace, se v dnešní době jeví nereálně. Přitom právě na tomto předpokladu je úspěšný proces úplného jaderného odzbrojení založen.

⁵⁹ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 49-77.

Zárok světového společenství v případě porušení odzbrojovacího režimu

Pokud by se přeci jen povedlo, aby se mezinárodní společenství shodlo na jaderném odzbrojení jako společném cíli a svět by se k tomuto cíli vydal (a tato část se týká i doby, kdy by již jaderné zbraně byly eliminovány), bude se muset pečlivě rozpracovat plán pro případ porušení dohody ze strany nějakého státu. Zde se nabízí hned několik problémů, které bude potřeba vyřešit: Státy se budou muset shodnout, jestli k porušení došlo a nebo bylo pouze zamýšleno, jak vážné bylo a jestli bude vyžadovat reakci. V tom případě by bylo nutné vyřešit otázku, jak urgentní a s použitím jakých prostředků bude muset reakce být.

Hlavním předpokladem účinné reakce na přímé porušení dohod či dvojznačné nevyhovující aktivity je vytvoření určitého tělesa, které bude mít vymáhání dodržování úplného jaderného odzbrojení na starosti. V takové organizaci by ovšem neměl mít žádný stát právo veta, jako tomu je v Radě bezpečnosti OSN, jejíž stálí členové mají různé názory a zájmy a také různé spřátelené státy, jejichž činy hájí. Za těchto předpokladů by totiž své právo veta mohli použít na přehlasování rozhodnutí o reakci na situaci, kterou by nevnímali stejně, což by bránilo možnosti efektivního zákroku.⁶⁰

Otázkou zůstává, jakým způsobem by taková organizace postupovala v případě porušení poté, co by vyčerpala všechny možné „nesilové“ donucovací prostředky. Nabízí se možnost ponechat jí k dispozici jaderné zbraně jako poslední instanci, což by ale významně narušilo celý koncept úplné eliminace jaderných zbraní, nebo se spoléhat na hrozbu vycházející ze silných konvenčních zbraní jednotlivých států, které by se pod takovou organizací měly sjednotit ke společné akci. S konvenčními silami ale přichází do hry dilema mezi potřebou existence silných konvenčních arzenálů, které by byly schopné efektivní reakce při ohrožování světové bezpečnosti a mezi potřebou balancovat konvenční arzenály hlavních mocností.

V dnešní době se zdá akceschopnost mezinárodních organizací spíše mizivá. Pokud bude mezinárodní politika v budoucnu vypadat podobně jako dnes, možnost efektivní reakce mezinárodní organizace na hrubé a nebezpečné porušení smluv, jako by tomu bylo v případě porušení odzbrojovacího režimu, se prozatím jeví jako dost nereálná.

⁶⁰ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 100-106.

Předpoklad spolupráce na kontrole konvenčních zbraní

Jedním z předpokladů, aby byli někteří světoví hráči (jako výše zmiňované Rusko a Čína) vůbec ochotni k eliminaci jaderných zbraní přistoupit, je nutnost, aby Spojené státy souhlasily s určitou formou kontroly konvenčního zbrojení. Dnešním jaderným státům zbraně zaručují určitou míru prestiže a síly, které se nebudou chtít vzdát za situace, kdy by jaderné odzbrojení vedlo ke zvýšení americké relativní síly. Svět se bude muset soustředit na nalezení určité rovnováhy sil a podle některých autorů jde o to, aby jaderné zbraně nebyly potřebné pro odstrašování konvenčních sil. Spojené státy k usnadnění celého vývoje mohou přispět prokázáním vůle odstranit unilaterální nebo úzce-koaliční intervence ze své zahraniční politiky.⁶¹ Řešení této otázky, narozdíl od ostatních zmiňovaných v této kapitole, se zdá být mnohem realističtější, protože již v současné době můžeme pozorovat posun v jednání Spojených států na mezinárodním poli, kterým se prezident Obama vymezuje vůči svému předchůdci. Za předpokladu pokračování této politiky zaměřené mnohem více na respektování mezinárodního práva a důrazu na multilaterální řešení problémů, se dá očekávat příznivý vývoj v oblasti větší důvěry mezi státy.

Problematika opětovného vynalezení jaderných zbraní za účelem reakce proti agresorovi

V otázce efektivního zákroku proti státu, který by porušil mezinárodní dohody a pokusil by se jadernou zbraň vyrobit (v extrémní situaci předpokládejme, že by se mu to podařilo), se nabízí jako jedno z řešení použít proti němu kromě konvenčních zbraní i nově sestrojené zbraně nukleární. Toto řešení by vyžadovalo, aby si dnešní jaderné státy po odzbrojení udržovaly technologické know-how a zároveň měly potřebný štěpný materiál pro jejich výrobu, což se zdá nadmíru komplikované řešení, o kterém pojednávala část kapitoly 2.2. Roger D. Speed⁶² navrhuje jako řešení, aby si jaderné zbraně ponechaly pod kontrolou nějaké mezinárodní organizace pro tento účel vytvořené. Došlo by tak k zachování odstrašování či případné možnosti tyto zbraně v extrémní situaci použít tím způsobem, že by je propůjčily nazpět jejich původním majitelům, aby s nimi mohli zakročit. Pravděpodobnější a uskutečnitelnější scénáře

⁶¹ Viz Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 91 a Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 30-31.

⁶² Speed, Roger D.: The International Control of Nuclear Weapons. *The Washington Quarterly*, Volume 20, Issue 3, Summer 1997, str. 177 – 184.

hovoří o virtuálním odstrašování, odstrašování beze zbraní – tedy ponechání si štěpného materiálu, zařízení i konstruktérů schopných za těchto podmínek jaderné zbraně v určitém časovém úseku znovu sestavit. Tento fakt by mohl sám o sobě přispět k efektivnímu odstrašení a pokud ne, jaderná zbraň by díky němu mohla být sestavena.

Celá problematika ponechání si schopností jaderné zbraně opětovně vyrobít se samozřejmě nezamlouvá nejaderným státům, které jsou z těchto plánů opět vynechány. Nicméně tyto virtuální arzenály by mohly být vnímány jako mezistupeň či případný další dílčí krok na cestě k úplnému jadernému odzbrojení.⁶³

⁶³ Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. 2009, Carnegie Endowment for International Peace, str. 117-131.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zanalyzovat současnou debatu ve Spojených státech na téma úplného jaderného odzbrojení, neboli zmapovat hlavní názorové proudy na toto téma, představit hlavní argumenty zastánců a odpůrců úplného jaderného odzbrojení a v neposlední řadě také shrnout návrhy řešení hlavních problémů, které se k úplnému jadernému odzbrojení vztahují.

Zpočátku se jako jasné názorové proudy jevily pouze dva hlavní: zastánci a odpůrci úplného jaderného odzbrojení. Při důkladnějším zkoumání jednotlivých názorů se ale dají vyzorovat drobnější rozdíly, které vytvářejí další podskupiny. Dva hlavní názorové proudy pak tedy lze nahlížet a dělit i podle toho, z jakého důvodu se jejich představitelé vyjadřují ať už ve prospěch nebo naopak proti myšlence úplného jaderného odzbrojení. Došla jsem k závěru, že se argumenty i uvnitř těchto dvou hlavních proudů dělí zejména podle toho, jestli jejich autoři na věc nahlížejí z konceptuálního hlediska nebo jestli řeší spíše praktickou stránku celé problematiky.

Argumenty odpůrců i zastánců úplného jaderného odzbrojení nezaznívají v úplně stejné míře. Nejvíce se projevují názory odpůrců úplného jaderného odzbrojení v teoretické rovině, ve které řeší podstatu chování států v rámci mezinárodního společenství. Zde poté zaznívají přesvědčivé argumenty o stabilizační funkci jaderných zbraní a účinnosti vzájemného odstrašování jako prevence rozsáhlého konvenčního vojenského konfliktu. Oproti těmto názorům se na konceptuální úrovni staví zastánci úplného jaderného odzbrojení, kteří věří v možnost, že se státy mezi sebou domluví a budou schopny ústupků pro dosažení společného kýženého cíle, který by podle nich přinesl bezpečnější svět bez jaderných zbraní, ve kterém by nehrozilo použití jaderných zbraní při eskalaci nějakého konfliktu ani nebezpečí, že se je podaří získat teroristickým skupinám a v neposlední řadě by pominulo riziko náhodné detonace. V konkrétních otázkách spojených s problematikou úplného jaderného odzbrojení se již názory přesvědčených odpůrců odzbrojení tolik nevyskytují. To lze vysvětlit především dvěma důvody: jednak jsou tito lidé již v teoretické rovině přesvědčeni o neschůdnosti a vlastně nechtěnosti eliminace jaderných zbraní, protože na základě jejich přesvědčení o chování států by světové bezpečnosti jen uškodila. Proto, když absolutně odmítají eliminaci jaderných zbraní již v teoretické rovině, nepouštějí se tedy do argumentačních sporů v rovině konkrétní. Druhým možným důvodem může být jejich pocit, že úplné

jaderné odzbrojení není aktuálním tématem, že v dnešní době jednoduše „nehrozí“ možnost, že by opravdu mohlo být prosazeno. Podkladem pro tento můj závěr je vlna obhajoby jaderných zbraní v devadesátých letech, kdy například Michael Quinlan ve svém článku *The future of nuclear weapons: policy for Western possessors*⁶⁴ explicitně formuloval nesouhlas s eliminací jaderných zbraní a kladl důraz na jejich zachování jako stabilizačního prvku. Na počátku devadesátých let se ale vzhledem ke konci bipolární konfrontace mezi Spojenými státy a Sovětským svazem a s tím spojenému uvolnění mezinárodních vztahů dalo uvažovat o úplném jaderném odzbrojení jako o relativně schůdném cíli. Současná mezinárodní situace a nové bezpečnostní hrozby však dané snahy výrazně zkomplikovaly a dle mého názoru tak odpůrci úplného jaderného odzbrojení nemuseli v posledních letech vystupovat tak vehementně se svými názory, protože jednoduše považovali za nemožné, aby Spojené státy začaly v dohledné době k úplnému jadernému odzbrojení směřovat.

Jak je zřejmé z analýzy jednotlivých názorů pro a proti úplnému jadernému odzbrojení, jako první vyvstává otázka, jestli je vůbec eliminace jaderných zbraní chtěná a žádoucí – zda-li není jako cíl kontraproduktivní pro mezinárodní bezpečnost. Pokud bychom přijali tezi početného tábora zastánců a podporovatelů úplného jaderného odzbrojení, že bychom se o svět bez jaderných zbraní měli snažit, protože rizika s nimi spojená jsou příliš velká, musíme vzít v úvahu velký počet konkrétních problémů, se kterými se bude světové společenství na cestě k tomuto cíli potýkat. Pro spoustu z nich existují alespoň nějaké návrhy k řešení. Jiné ale, jak podotýkají mnozí zde citovaní autoři, kteří úplné jaderné odzbrojení v obecné rovině podporují, jsou v dnešní době prozatím neřešitelné a nebo dokonce jejich vyřešení představuje podmínku, na základě jejíhož splnění teprve bude možné uvažovat o světě bez jaderných zbraní. Zatím však nedošlo k nastolení vhodných vztahů mezi státy a tudíž ani předpokladů, které by mohly vést k vynutitelnému úplnému zákazu jaderných zbraní.

Otázkou tedy stále zůstává, do jaké míry se snahy příznivců úplného jaderného odzbrojení přesunou v dohledné době z akademického diskurzu do konkrétních politických kroků Spojených států. Americký prezident Barack Obama sice pronesl svou poutavou řeč v Praze, v níž deklaroval svůj závazek postavit se do čela iniciativy za eliminaci jaderných zbraní, zároveň ale podotkl, že se splnění tohoto cíle

⁶⁴ Quinlan, Michael: The future of nuclear weapons: policy for Western possessors. *International Affairs* 69, 3 (1993), str. 485-496.

pravděpodobně nemá šanci dožít.⁶⁵ Je možné, že si sám pragmaticky uvědomuje současnou neschůdnost úplného jaderného odzbrojení, ale na druhou stranu ví, že je zaprvé nesmyslné mít tolik jaderných zbraní, kolik by jich dokázalo několikrát zničit veškeré lidstvo, a proto se snaží alespoň o snižování jejich počtu. Kromě toho dal svým pražským projevem rétorické záruky nejaderným státům, které podepsaly Smlouvu o nešíření jaderných zbraní, aby dokázal snahu Spojených států alespoň uvažovat o závazcích z této smlouvy vyplývajících.⁶⁶ Je zde ovšem i možnost, že Obama skutečně uvažuje o úplném jaderném odzbrojení jako o kýženém cíli, který má definitivně eliminovat nebezpečí plynoucí ze samotné existence jaderných zbraní. Při uvědomění si všech problémů spojených s takto náročným úkolem se může v dnešní době úplné jaderné odzbrojení jevit jako utopie. Taková utopie ale nemusí být a priori na škodu a může posloužit reálné situaci, protože samotná cesta k tomuto (možná nedosažitelnému) cíli může vytvořit prostor na řešení dílčích problémů spojených s existencí jaderných zbraní. Spojené státy podle Obamy samozřejmě jednostranně neodzbrojí, pokud to ale Obama bude považovat opravdu za svůj cíl, může docílit pozitivních výsledků například v otázce snižování jaderných arzenálů, většího důrazu na nešíření jaderných zbraní, větší kontroly a ochrany stávajících arzenálů a konečně také v otázce budování větší důvěry mezi jednotlivými státy.

⁶⁵ Obama, Barack: Obama Prague Speech on Nuclear Weapons. April 5, 2009. Dostupné z: <http://prague.usembassy.gov/obama.html>, citováno dne 6.3.2010.

⁶⁶ Další záruku nejaderným státům představuje Nuclear Posture Review z letošního roku, ve kterém USA slibuje, že nepoužije jaderné zbraně proti členům Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, kteří tuto smlouvu neporušují. Viz: Nuclear Posture Review Report, Department of Defense, April 2010. Dostupné z: <http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20Nuclear%20Posture%20Review%20Report.pdf>, citováno dne 1.5.2010.

Summary

In my bachelor thesis, I decided to provide an „*Analysis of the Contemporary Academic Debate in the United States on the Abolition of Nuclear Weapons*“. There is no consensus on this complicated and important issue, internationally or in the US. In my research work, I established that it is impossible to reduce the discourse to two basic streams of opinion, one in favour of a total elimination of nuclear weapons and another opposed to that goal. Indeed, there is a wide range of views defended by renowned academicians and scientists. The different positions reflect not only the convictions as to whether some form of elimination of nuclear weapons is a right cause or not; they are also informed by the beliefs on the feasibility of complete nuclear disarmament.

In my thesis, I have focused on relevant points of controversy among the pundits writing on the elimination of nuclear weapons. I tried to present and analyse their respective points of view. At the level of concrete problems, my research has proven a complete absence of arguments opposing an elimination of nuclear weapons, with the discourse being solely conducted among its advocates. My conclusion is that the opponents of an abolition of nuclear weapons only deal with the idea on a conceptual basis, where they refuse it. Therefore, they do not feel a need to take part in a debate on the modalities of a goal they consider unwanted and/or impossible to attain.

Consequently, the third part of my thesis is limited to an analysis of the various arguments presented by advocates of an elimination of nuclear weapons. The discourse reflects the many serious obstacles which necessarily pave the way to a full nuclear disarmament. I tried to analyse the various approaches to all important problems and proposals for their resolution presented by pundits, confronting them with the objective limitations.

The multitude of irresolvable problems is so great that a complete elimination of nuclear weapons seems impossible under the current circumstances. Nevertheless, the US President Barack Obama decided to come forward with an ambitious initiative to push the world toward a nuclear disarmament. Following the scholarly debate, President Obama probably realizes the many obstacles on the way towards a nuclear weapon free world which make the chance that we will experience it virtually impossible. However, his initiative can help in creating a safer world even if it does not lead to an actual elimination of nuclear weapons.

Seznam pramenů a literatury

primární literatura:

ABM Treaty Fact Sheet, Statement by the Press Secretary: Announcement of Withdrawal from the Abm Treaty, December 13, 2001. Dostupné z: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/12/20011213-2.html>, citováno dne 6.3.2010.

Bohr, Niels: Open Letter to the United Nations. June 9, 1950. Dostupné z: <http://www.atomicarchive.com/Docs/Deterrence/BohrUN.shtml>, citováno dne 6.3.2010.

Eisenhower, Dwight D.: Atoms for Peace. 1953, December 8. Dostupné z: http://www.iaea.org/About/history_speech.html, citováno dne 6.3.2010.

Nuclear Posture Review Report, Department of Defense, April 2010. Dostupné z: <http://www.defense.gov/npr/docs/2010%20Nuclear%20Posture%20Review%20Report.pdf>, citováno dne 1.5.2010.

Obama, Barack: Obama Prague Speech on Nuclear Weapons. April 5, 2009. Dostupné z: <http://prague.usembassy.gov/obama.html>, citováno dne 6.3.2010.

Szilard, Leo and 69 co-signers: Petition to the President of the United States, July 17, 1945. Harry S. Truman Library. Dostupné z: http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/bomb/large/documents/index.php?documentdate=1945-07-17&documentid=79&studycollectionid=abomb&pagenumber=1, citováno dne 6.3.2010.

The Acheson-Lilienthal Report on the International Control of Atomic Energy, Washington, D. C. March 16, 1946. Dostupné z: http://www.fissilematerials.org/ipfm/site_down/ach46.pdf, citováno dne 6.3.2010.

The Baruch Plan, June 14, 1946, Atomic Archive.

Dostupné z: <http://www.atomicarchive.com/Docs/Deterrence/BaruchPlan.shtml>,
citováno dne 6.3.2010.

The Reykjavik File: Previously Secret Documents from U.S. and Soviet Archives on the 1986 Reagan-Gorbachev Summit. The National Security Archive. Document 9, 11, 13, 15.

Dostupné z: <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB203/index.htm>,
citováno dne 6.3.2010.

Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons, June 1, 1968. IAEA Information Circular. Dostupné z:
<http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infcircs/Others/infcirc140.pdf>, citováno
dne 6.3.2010.

sekundární literatura:

Bříza, Vlastislav: *Kontrola, regulace a úprava jaderného zbrojení*, doktorandská disertační práce, Univerzita Karlova v Praze, 2009.

Cirincione, Joseph: New Initiatives Towards a World with Fewer Nuclear Weapons. *Carnegie Disarmament*, 1997. Dostupné z:
<http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=144>,
citováno dne 6.3.2010.

Drulák, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: 2003.

Freedman, Lawrence: A new theory for nuclear disarmament. *Bulletin of the Atomic Scientists*, July/August 2009, str. 14-29.

Freedman, Lawrence: Nuclear Disarmament: From a Popular Movement to an Elite Project, and Back Again? In: Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. Carnegie Endowment for International Peace, 2009.

- Krepon, Michael: Ban the Bomb. Really. *The American Interest*, Winter (January/February) 2008, str. 88-93.
- Lieber, Keir A., Press, Daryl G.: The Nukes We Need, Preserving the American Deterrent. *Foreign Affairs*, Vol. 88, No. 6 (November/December 2009), str. 39-51.
- Lieber, Keir A., Press, Daryl G.: The Rise of U.S. Nuclear Primacy. *Foreign Affairs*, March/April 2006, str. 39-51.
- May, Michael: The trouble with disarmament. *Bulletin of the Atomic Scientists*, Vol. 64, No. 5, November/December 2008, str. 20-21.
- MccGwire, Michael: Is there a future for nuclear weapons? *International Affairs* 70, 2 (1994), str. 211-228.
- Miller, Frank: Disarmament and Deterrence: A Practitioner's View. In: Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. Carnegie Endowment for International Peace, 2009.
- Krieger, Zanny, Roth, Ariel I.: Nuclear Weapons in Neo-Realist Theory. *International Studies Review* 9 (2007), str. 369-384.
- Perkovich, George, Acton, James M., (eds.): *Abolishing Nuclear Weapons: A Debate*. Carnegie Endowment for International Peace, 2009.
- Schouten, Peer: Theory Talk #12: Robert Jervis on Nuclear Weapons, Explaining the non-Realist Politics of the Bush Administration and US Military Presence in Europe, *Theory Talks*, 2008, dostupné z: <http://www.theory-talks.org/2008/07/theory-talk-12.html>, citováno dne 6.3.2010.
- Speed, Roger D.: The International Control of Nuclear Weapons. *The Washington Quarterly*, Volume 20, Issue 3, Summer 1997, str. 177 – 184.

Quinlan, Michael: The future of nuclear weapons: policy for Western possessors. *International Affairs* 69, 3 (1993), str. 485-496.

Walker, William: President-elect Obama and Nuclear Disarmament. Between Elimination and Restraint. *Proliferation Papers*, IFRI – Security Studies Center, Winter 2009.

novinové články:

Nitze, Paul H.: A Threat Mostly to Ourselves. *New York Times*, October 28, 1999.

Schultz, George P., Perry, William J., Kissinger, Henry A., Nunn, Sam: Call for a World Free of Nuclear Weapons. *The Wall Street Journal*, January 4, 2007.

Schultz, George P., Perry, William J., Kissinger, Henry A., Nunn, Sam: Toward a Nuclear Free World. *The Wall Street Journal*, January 15, 2008.

internetové zdroje:

Doomsday clock, Bulletin of the Atomic Scientists.

Dostupné z: <http://www.thebulletin.org/content/doomsday-clock/timeline>.

Federation of American Scientists.

Dostupné z: http://www.fas.org/member/member_history.html.

George Bush – White House Archives.

Dostupné z: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/index.html>.

U.S. Department of State.

Dostupné z: <http://www.state.gov>.